

3. Chasard Yves & Preda Marian. Politici sociale în Europa. București: Institutul European din România, 2000.
4. Concluziile Președenției Consiliului European de la Nisa, Anexa 1, Agenda Socială Europeană. 2000, decembrie.
5. Jepsen Maria, Pascual Amparo S. The European Social Model: an exercise în deconstruction. In: Journal of European Social Policy, 2005,15 (3).
6. Carmen Pauna (coord.). Modelul social european – Implicații pentru România. Institutul European din Romania, 2006 http://beta.ier.ro/documente/SPOS2006_ro/Spos2006_studiu_4_ro.pdf
7. Poede George. Politici sociale, site-ul web al CES. In: <http://www.etuc.org/r/287>
8. Roșca Ludmila. Ontologia umanului. În: Filosofia. Ghidul afacerii de succes. Chișinău: Print-Caro, 2013.
9. Roșca Ludmila. Modelul Social European. Politicile sociale: obiective, ținte, realizări, probleme. În: Filosofia Integrării Europene. Curs universitar, același autor. Chișinău, 2017.
10. Ștefănescu Tudor (coord.). Politicile Sociale ale Uniunii Europene, Institutul European din România. București, 2002.
11. <https://biblioteca.regielive.ro/cursuri/economie/politica-sociala-si-de-ocupa-re-a- fortei-de-munca-32063.htm>

CONCEPTE FILOSOFICE ÎN OPERA LUI DIMITRIE CANTEMIR

Dumitru Căldare, dr. hab. în filos., conf. univ.
Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău, R. Moldova

PHILOSOPHICAL CONCEPTS IN THE WORK OF DIMITRIE CANTEMIR

In this article we will expose only some general aspects regarding the moral-Christian and instructive-educational concepts of the work of universal dimensions of Dimitrie Cantemir. Dimitrie Cantemir was a universal scientist who promoted universal culture and fully conceived the essence that the acquisition of its value requires a direct orientation and interaction with national culture.

În acest articol vom expune numai unele aspecte de caracter general referitor la conceptele moral-creștine și instructiv-educative ale operei de dimensiuni universale a lui Dimitrie Cantemir. Important este că Dimitrie Cantemir fiind savant de factură universală și promovând cultura universală a conceput pe deplin esența că însușirea valorii acesteia necesită o orientare și o interacțiune nemijlocită cu cultura națională.

Astfel spiritul este mai întâi de toate național, iar apoi devine universal. Și devenind universal spiritul din nou revine la origini având scopul de a se completa și reîntregi. Și respectiv această completare și reîntregire, mai ales, la capitolul moralitate este realizată în temeiul Noului Testament și a filosofiei antice grecești, în special a filosofiei stoicilor.

Dar în general întreaga operă a lui D.Cantemir are un caracter profund moralizator și creștin.

Dimitrie Cantemir ocupă un loc deosebit în istoria, știința, cultura, filosofia și literatura neamului românesc. Operele lui Dimitrie Cantemir „Divanul sau Gâlceava înțeleptului cu lumea sau Giudețul sufletului cu trupul”, Compendiu de logică, „Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor”, „Istoria ieroglifică”, „Istoria creșterii și decăderii Imperiului Otoman”, „Cartea despre sistemul religiei mahomedane”, „Descrierea Moldovei”, „Loca obscura, Sacrosanctae” etc. îl prezintă ca pe un mare cărturar și savant-enciclopedist de talie europeană axat pe dimensiuni de universalitate.

În elaborarea sistemului său filosofic D.Cantemir s-a inspirat din marii gânditori ai lumii și în special, din dialogurile lui Platon, din filosofia lui Aristotel, din cea a lui Thales, Pythagoras, Socrate, Sfântul Augustin etc.

Posteritatea a apreciat foarte înalt valoarea operei lui Dimitrie Cantemir. Astfel Constantin Noica, filosof român din sec.XX scria că „Cultura noastră (a românilor) începe cu Dimitrie Cantemir”.

Marele istoric român Nicolae Iorga a demonstrat că înțelepciunea lui Dimitrie Cantemir se datorează faptului că el a „crescut între cărți înțelepte” și că temelia devenirii spiritului cantemirean s-a constituit pe baza tezaurului cultural al întregii umanități reprezentând un proces care s-a realizat în decursul întregii lui vieți zbuciumate, însă deosebit de prodigioase în context științific. N. Iorga mai evidențiază faptul că Dimitrie Cantemir reprezintă „nesfârșita tinerețe de suflet”. G.Călinescu îl numește pe Dimitrie Cantemir „Lorenzo de Medici al Nostru”. B.P. Hașdeu afirma că D.Cantemir are „un cap genial”, fiind în același timp primul istoric al românilor. Pentru L.Blaga D.Cantemir este „întâiul spirit al nostru de dimensiuni europene”. Și pe bună dreptate contemporanii lui Dimitrie Cantemir afirmău că acesta de fapt constituie „puntea de aur între Orient și Occident”. Conform lui P.Panaiteșcu, principiile moldovean Dimitrie Cantemir avea o curiozitate orientală în privința subiectelor pe care le aborda, dar metodele și concepțiile sale erau occidentale. Anume aceste calități și această situație excepțională i-au permis să îndeplinească marele rol de intermediar între două civilizații. Dar de fapt Dimitrie Cantemir a întruchipat în sine atât Orientul, cât și Occidentul în marea sa misiune de remodelare socială și spirituală a poporului său.

Unii contemporani ai lui Dimitrie Cantemir îl consideră și ca un reprezentant strălucit al barocului.

Dimitrie Cantemir a elaborat o concepție științifică și unitară asupra lumii. Important este faptul că opera lui D.Cantemir impresionantă după volum, originală prin conținut și profunzime cuprinde profunde reflecții privind valorile general-umane și naționale. Anume datorită intelectului său deosebit și a caracterului multiaspectual D.Cantemir este recunoscut ca fiind primul filosof român de lucrări originale. Fiind un adevărat umanist de factura renașcentistă D.Cantemir este și primul român membru al unei Academii de peste hotare – membru al Academiei din Berlin.

Pentru opera lui D.Cantemir sunt caracteristice asemenea domenii: omul și Universul, imaginea morală a omului, precum și însemnătatea conștiinței sociale în viața omului, dar în special esența și reflecțiile rațiunii ale existenței universale; ale rațiunii-creдинței acestea fiind orientate spre trei domenii de bază:

- 1) cunoașterea de sine;
- 2) cunoașterea de Dumnezeu;
- 3) cunoașterea lumii.

La intersecție de milenii Dimitrie Cantemir prin sistemul său filosofic, prin concepția sa științifică și integră asupra lumii, prin intelectul său genial este mai contemporan și mai actual decât mulți dintre contemporanii noștri. Opera sa vastă ca volum și multiaspectuală după conținut este axată pe corelația valorile general-umane > valori naționale și are un caracter moral-creștin pronunțat.

Dimitrie Cantemir a fost numit „rege între filosofi și filosof între regi”. În viziunea lui Constantin Noica „a-l studia pe Dimitrie Cantemir înseamnă a reface starea Europei științifice de la începutul secolului al XVIII-lea”.¹ Și aceasta rezultă din faptul că Dimitrie Cantemir va defini gândirea românească care avea să garanteze pentru Cantemir.² Iar Lucian Blaga, unul din cei mai mari și mai valoroși filosofi români ai secolului XX accentua cu toată certitudinea că Dimitrie Cantemir a creat o operă literară, filosofică, științifică și muzeografică care poate fi comparată cu opera unei întregi societăți literare și științifice. Anume din aceste considerente opera lui Dimitrie Cantemir este și va fi și în continuare obiect al cercetării științifice pentru cei mai de vază reprezentanți ai culturii naționale și universale.

Lucrările lui Dimitrie Cantemir reprezintă de fapt un adevărat sistem filosofic care urma să fie constituit din trei părți componente: 1) teologo-fizică; 2) teologo-metafizică și teologo-etică. În realitatea Dimitrie

¹ Constantin Noica. Pagini despre sufletul românesc. București: Humanitas, 1991, 2012, p.21.

² Constantin Noica. Pagini despre sufletul românesc. B.: Humanitas, 1991, p.53.

Cantemir a realizat numai primul compartiment al sistemului său filosofic, celelalte două părți rămânând la nivelul de intenții. Specialiștii în domeniu remarcă că în cazul în care Dimitrie Cantemir ar fi realizat toate cele trei părți ale sistemului său filosofic poporul român ar fi avut un Aristotel al său. În general, lucrările elaborate de Dimitrie Cantemir reprezintă (cu unele excepții) totuși un sistem filosofic de orientare teologică orientat la adevărata cunoaștere a lumii și a omului, precum și în special a aprofundării conceptelor moral-creștine.

Conform lui D.Cantemir orice ființă vie în existența sa reprezintă un cerc vizând nașterea, creșterea și pieirea, mai apoi urmează transmiterea altei ființe principiul vieții care de asemenea va repeta în dezvoltarea sa cercul respectiv. Cărturarul consideră că sensul și conținutul acestei concepții este răspândit și asupra dezvoltării istoriei universale, a filosofiei istoriei. În așa mod potrivit mișcării astrilor cerești exprimată sub forma de monarhii sunt cunoscute patru monarhii: monarhia asiro-babiloneană, monarhia mido-persană, monarhia greco-macedoneană și monarhia romană care reprezentând dezvoltarea ciclică capătă o adevărată generalitate filosofică.

Întrucât întreaga creație a lui D.Cantemir este axată pe universalitate și problema omului ca esență și cunună a existenței de asemenea este interpretată ca *homo universalis*. Și deși omul lui D.Cantemir, fiind numit ca ființă adevărată derivă din Divinitate, totuși în ultimă instanță acesta nu este un dat perfect – desăvârșit. Iar sensul adevărat care rezultă din această teză prevede că omul existând în mod real în lumea creată de Dumnezeu are multe de realizat întrucât imaginea lui de ființă umană este în permanență dominată de activitatea lui cotidiană. Da, omul tinde spre fapte bune, iar acestea reflectă atitudinea față de lume și față de credință care de fapt le domina pe toate prin valoare și esență. Iar de aici rezultă și teza fundamentală că omul e stăpânul lumii. În realitate aceasta și este problema privind sensul adevărat al rolului social al omului în lume care a fost creată pentru om. Și tot ce există în lume, toată creația divină, toate bunurile Pământului aparțin omului.

Și D.Cantemir remarcă în mod deosebit că omul s-a născut stăpân al lumii, nu robul ei. „Nu rob, ci stăpân lumii Dumnezeu te-a lăsat pentru aceasta tu pe dânsa, iar nu ea pe tine să stăpânească”.³ Reieșind din această imagine socială, omul are datoria sfântă să cugete în permanență despre puternicia și înțelepciunea lui Dumnezeu, despre deșertăciunea lumii și a vieții sale de scurtă durată și muritoare. Astfel omul înțelege că între el și Divinitate este o distanță de necuprins în ambele sensuri determinante, spațial și existențial. Prin urmare și deducția concludentă

³ Dimitrie Cantemir. Opere complete, vol.1. București, 1974, p.251.

că Dimitrie Cantemir interpretează filosofică în context religios-creștin și în temeiul interacțiunii nemijlocite a moralei cu religia și respectiv a evidențierii unor posibilități reale de afirmare a unui mod de cugetare filosofică adecvată. Din opera lui D.Cantemir deducem că conștiința filosofică tinde în permanență spre cunoaștere și fapte concrete în timp ce conștiința spirituală (religioasă) ce se afirmă nemijlocit prin revelație, este orientată spre contemplație și eternitate. Iar dezvoltarea filosofiei românești a demonstrat că anume această concepție a devenit trăsătura ei distinctivă (determinantă) și care a dominat o perioadă îndelungată esența spiritualității românești.

Referindu-se la corelația rațiune-credință D.Cantemir recunoaște credința și poruncile divine ca fiind superioare rațiunii. Și în pofida faptului că rațiunea apelează la argumente și logică, la fapte concrete și acțiuni chibzuite, totuși în general aceasta este situată pe o treaptă mai inferioară. Iar credința are misiunea sacră de a guverna lumea în care există și activează omul care este determinat să o călăuzească cu „întreaga înțelepciune și cu bună socoteală”. Deci fiind recunoscută ca inferioară credinței rațiunea se află sub „lumina credinței”. Concomitent însă omul este considerat că este o ființă rațională și desigur că va săvârși lucrări și fapte bune. La rândul său acestea prin conținutul lor reflectă un Bine social care de fapt reprezintă o temelie realistă pentru înălțarea adecvată a demnității umane. Și D.Cantemir face concluzia (deducția) că omul este influențat de mediul social, de circumstanțele existente care si-l orientează, și-l călăuzește spre adevăratele valori umane. Devenind acțiuni practice concrete acestea contribuie mult la nesăvârșirea păcatelor de către om, la elucidarea unui om care acumulează, însușește cele mai nobile calități moral-creștine.

Dimitrie Cantemir se pronunță hotărât în apărarea moralei creștine, în timp ce rațiunea și lumea se manifestă în contextul interacțiunii specifice dintre corp și suflet, precum este evidentă, opunerea dintre omul rațional și omul irațional. Din opera lui D.Cantemir deducem că omul lui nu se naște ca fiind numai bun sau numai rău. În cazul când imaginea moral-creștină a omului este dominată de calitățile lui negative, de răul moral putem deduce că acestea sunt determinate sau rezultă din influența nemijlocită a condițiilor social-economice reale, a vremurilor complicate și vitrege, a destinului tragic în general.

D.Cantemir acceptă ideea păcatului original (strămoșesc) și respectiv a stării umilitoare prin care a trecut omul de-a lungul secolelor și în același timp crede în aptitudinile creatoare ale omului în inteligența și în spiritul lui creștin.

Într-un context mai generalizat deducțiile lui D.Cantemir în domeniul instruirii, a educației moral-creștine necesită afirmarea unei legi firești

adecvate care ar influența constituirea unei conduite orientate la un Bine pentru toți. Se are în vedere un asemenea Bine care fiind favorabil pentru toți concomitent corespunde unor necesități și imperative de caracter social general. Evident că asemenea condiții prevăd în mod necesar instruirea, obținerea unor cunoștințe generale despre lume fără de care omul nu poate rezista răului social și viciilor care-l pândesc la orice pas. În aceste circumstanțe numai învățătura îl poate salva pe om de la influența negativă a problemelor și furtunilor sociale.

Anume de aceea D.Cantemir a demonstrat în mod științific și a promovat cu insistență concepția conform căreia cunoștințele vor învinge ignoranța, vor învinge răul social, faptele negative, viciile și consecințele acestora, care dăunează grav naturii umane. Cărturarul este convins despre necesitatea cultivării unor asemenea calități-virtuți care s-ar opune cu adevărat factorilor și fenomenelor negative. Iar orientarea dominantă care rezultă cu necesitate din acest proces educațional ar avea drept scop final afirmarea adevăratului Bine. Pentru D.Cantemir Binele spre care tinde Omul este unul determinant și desăvârșit.

Iată de ce D.Cantemir acceptă teza-călăuză conform căreia „Omul este bun de la natură, și că toți oamnei s-au născut buni de la natură: numai după naștere prin convorbiri rele sau prin lipsa unor convorbiri pioase și a învățăturilor bune ei pot contracta moravuri rele”.⁴ Iar concluzia care urmează este logică și firească: oricine poate deveni un om instruit, învățat, că dispune de o anumită inteligență, că poate însuși principii, norme și anumite interdicții morale care ar contribui în mod decisiv la adevărata afirmare a esenței sale umane și morale. Și respectiv afirmația în cauză prevede însușirea temeinică a valorilor primordiale precum sunt Binele, Adevărul și Frumosul. În acest proces esențial este faptul ca valorile în cauză să funcționeze nu numai ca atare, în sens nemijlocit, dar în contextul real când sunt opuse răului social, respectiv viciilor și nedreptăților sociale. Această corelație poate funcționa într-un context mai specific, dar și mai concludent din punct de vedere al interiorității trupesti. Da, omul este nevoit să se lupte cu ispitele trupului, iar educația adevărată, devenirea morală creștină se opune ispitelor trupului. În cazul când educația corespunde unui conținut adecvat este în spiritul adevăratei existențe sociale a omului. Anume de aceea o completare esențială a imaginii moral-creștine a omului revine și lecturii Bibliei, care contribuie în mod esențial la constituirea virtuților.

Dimitrie Cantemir își construiește reflecțiile sale privind Binele în context valoric ontologic și respectiv de aici rezultă că cunoașterea este realizată prin contemplație nemijlocită, prin asceză și rugăciune, precum și pe

⁴ Dimitrie Cantemir. *Loca obscura mass lat.76* al Bibliotecii Academiei Române, B., 1976.

calea catafatică de cunoaștere. Iar specificul viziunii lui D.Cantemir rezidă în faptul că Adevărul este privit în aspect valoric moral, iar judecata ca atare, esența ei reală este privită în contextul conduitei personale și sociale.

Referințe bibliografice

1. Cantemir Dimitrie. Opere complete, vol.1. București, 1974, p.251.
2. Dimitrie Cantemir. Loco obscura, mss.lat. 76 al Bibliotecii Academiei Române.
3. Noica Constantin. Pagini despre sufletul românesc. București: Humanitas, 1991, 2012.

GLOBALIZAREA ȘI PRACTICILE DE CONSUM ALIMENTAR

Dumitru Dodul, dr. în filos., conf. univ.
Departamentul Filosofie și Antropologie,
Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău, R. Moldova
doduld@mail.ru

GLOBALIZATION AND FOOD CONSUMPTION PRACTICES

With multiple facets and dimensions – economic and political, religious, cultural and social which interrelate in a vast and complex framework, the globalization is the irreversible process that equally affects us all. By penetrating national borders, it requires a reorientation and reorganization of activities which can reshape local diversity, ethnic identity and community values. Concerning the global market, it has also penetrated it by creating new generic structures – supermarkets – being considered the local expression of marketing and globalization. They use standard codes to ensure uniform, quality and “ethical” safety of food content. These standards represent a form of knowledge that intends to go beyond the ways of local practical knowledge used in food production and trade. The internationalization of gastronomy against the background of consumer society is global, technogenic and urbanized and inevitably involves changes in eating habits in everyday “cultural” practices which intervene daily in the lifestyle through fast food, pizza, Chinese food, Indian or Mexican food. In the world of digitalization and advanced technologies, which favor the extension of sedentary lifestyles, as a result the cases of overweight of the population increase in regions of the globe where such cases practically did not exist. Among the reasons invoked from this perspective we mention the control of food and agriculture which is concentrated in transnational corporations and their distribution chains, becoming “increasingly global”, and the food and practices through which they are produced become increasingly more standardized. No country or region can be isolated anymore, what is happening somewhere in the world is no longer a local process. All discoveries, victories and cataclysms affect the whole world.